

Докучаєва В. В.,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри дошкільної та початкової освіти
ДЗ „Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка”
м. Старобільськ, Україна

ПРОЄКТУВАЛЬНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ПРОВІДНА ОЗНАКА СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ ОСВІТИ: ДОСЛІДЖЕННЯ І ПРАКТИКА

Насамперед зазначимо, що за обставин, у яких сьогодні опинився світ, видається цілком природним зростання потреби у творчих суб'єктах, здатних до здійснення позитивних змін, прогресивних перетворень у системі існуючої реальності.

Інновації, що до останнього часу розглядалися як єдиний цивілізований спосіб подолання численних кризових явищ у сферах людського буття [2] наразі вимагають від ініціатора нововведення, окрім оригінальної ідеї, ще й чіткої стратегії і плану щодо її реалізації. Така можливість надається завдяки *проєктуванню*, здійснюваному в будь-якій сфері, а в нашому випадку – в освітній.

У нашому дослідженні проєктування постає як *вид інтелектуально-творчої (науково-дослідницької) діяльності суб'єкта* щодо вивчення резервів освітнього (педагогічного) середовища й подальшого його перетворення, продуктом якої є *інноваційна педагогічна система* [Там само]. Як соціально запитаний параметр особистості майбутнього педагога проєктувальна компетентність відбивається у провідних аспектах реалізації вищезгаданої концепції, а саме: соціальному, концептуально-методологічному, професійно-

педагогічному, акмеологічному, індивідуально-психологічному, організаційно-управлінському [Там само].

Як професійно важлива якість майбутнього педагога проєктувальна компетентність задекларована нами у відповідному концептуальному положенні, що передбачає можливість цільової підготовки провідних суб'єктів процесу проєктування інноваційних педагогічних систем на засадах упровадження в освітній процес ЗВО концептуальної моделі формування проєктувальної компетентності майбутнього педагога-професіонала. Як такі, що безпосередньо мають забезпечити реалізацію цього положення, визначено аспекти – професійно-педагогічний, акмеологічний, індивідуально-психологічний, що полягають у такому:

1) *професійно-педагогічний*: перетворення проєктувальної діяльності студентів ЗВО у засіб формування особистості – професіонала нового типу;

2) *акмеологічний*: залучення інтелектуальних резервів особистості дослідника для продуктивного розв'язання завдань у галузі проєктування інноваційних педагогічних систем;

3) *індивідуально-психологічний*: оновлення категоріальної основи мислення діючих та майбутніх суб'єктів проєктувально-інноваційної педагогічної діяльності.

Для з'ясування механізму становлення й розвитку проєктувальної компетентності як інтегрованої якості майбутнього педагога нами було розроблено прогностичну модель „Генезис і розвиток проєктувальної компетентності педагога-професіонала”, що уможливило виокремлення в досліджуваному процесі його проміжних продуктів – певних станів професіоналізму (а отже, і станів проєктувальної компетентності). Загалом, ми дійшли висновку, що виявлені нами стани сформованості

проектувальної компетентності є відбитком взаємодії двох діалектичних начал – природно зумовленого та соціально надбаного (антропогенного та соціогенного) чинників [2, с. 339].

Завдяки розробленій моделі було визначено, з одного боку, *провідні джерела соціалізуючого впливу* („впливу, що моделює особистість”, – В. Д.), а з іншого – *аспекти організації педагогічно доцільних впливів* на особистість майбутнього фахівця освіти – з огляду на можливості формування в нього проектувальної компетентності. Саме для з’ясування механізму переведення *моделюючого* впливу в його *актуальну* фазу було розроблено *гностичну модель варіативних можливостей педагогічно доцільних впливів та умов їх реалізації в процесі формування проектувальної компетентності педагога* [2, с. 343– 345].

Сенс вищевказаної моделі полягає в тому, що виявлені на її основі *гіпотетичні продукти* процесу формування проектувальної компетентності фактично становлять собою структурні компоненти цього психічного новоутворення, а саме – *індивідуально-особистісного, професійно-педагогічного й соціального*. Нами визначено такий зміст цих компонентів.

I. *Індивідуально-особистісний компонент проектувальної компетентності*: специфічні типологічні характеристики особистості; креативні здібності; конструктивне мислення. *Специфічні типологічні характеристики особистості*: загальна творча спрямованість; активність, ініціативність; сміливість, здатність до ризику, імпровізації; самостійність, відповідальність, щирість, альтруїзм у прийнятті складних соціально значущих рішень; вимогливість до себе, наполегливість, честолюбство у вирішенні „довічних”, некон’юнктурних проблем; розвинутий смак до

інтелектуальної (творчої) праці [4 с. 74]. *Креативні здібності особистості*. За ознаками *дивергентного мислення* (Дж. Гілфорд): оригінальність, нетривіальність, незвичність висловлюваних ідей, яскраво виражене прагнення до інтелектуальної своєрідності: *семантична гнучкість* (здатність бачити нові змістовні сторони об'єкта); *адаптивна гнучкість* (здатність бачити приховані від спостереження сторони об'єкта); *спонтанна гнучкість* (здатність знаходити нові рішення в умовах невизначеності, здатність бачити альтернативи) [3]. За ознаками *творчого мислення* (К. Текекс, М. Прокша, П. Сілні): *флюєнція* (багатство думок, їхня оригінальність, здатність визначати множину рішень); *флексибільність* (пружність, швидкість мислення, здатність до вироблення різноманітних рішень, до альтернативності у прийнятті рішення; здатність змінювати напрям мислення); *оригінальність* (здатність приймати надзвичайно швидкі, дотепні рішення; здатність винаходити нові, незвичні комбінації; здатність установлювати віддалені зв'язки між явищами та думками); *елaboraція* (здатність комплектувати рішення, опрацьовувати в деталях, доводити до завершеного стану) [2]. *Конструктивне мислення особистості*: орієнтація на створення нового, оригінального продукту; спрямованість на отримання нового знання у вигляді програми дій, способу розв'язання проблеми; прогресивний, інноваційний спосіб (стиль) діяльності (поведінки) у проблемній ситуації [3].

II. *Професійно-педагогічний компонент проєктувальної компетентності*: інтегрально-педагогічні ЗУН; функціонально-педагогічні ЗУН; технологічні ЗУН. *Інтегрально-педагогічні ЗУН* (збагачене педагогічне знання) визначаються таким переліком галузей знань: теорія творчості; загальна прикладна теорія систем; педагогічна інноватика; педагогічна антропологія;

соціологія; соціальна психологія, соціальна педагогіка; теорія управління; концепція самоорганізації [2, с. 357]. *Функціонально-педагогічні ЗУН* – визначаються відповідно до пред’явленого творчого педагогічного завдання за основними функціональними класами (Н. Кузьміна) і подаються такими сукупностями: організаторські, комунікативні, конструктивні, проєктувальні, гностичні. *Технологічні ЗУН*. Визначаються технологічною стадією процесу створення інноваційної педагогічної системи, а отже, включають: 1) знання *алгоритму* проєктування інноваційної педагогічної системи; 2) знання норм (вимог, правил) щодо здійснення кожного етапу технології проєктування. *Знання алгоритму* проєктування реалізується через сукупності умінь: діагностико-аналітичні; стратегічно-прогнозуючі; концептуально-створювальні; організаційно-планувальні; експериментально-виконавчі; рефлексивно-аналітичні; описово-загальнювальні, експертно-аналітичні [Там само, с. 152 – 153, с. 359]. *ЗУН, зумовлені технологічною моделлю процесу проєктування* інноваційних педагогічних систем, що має ієрархізовану, розгалужену структуру [Там само, с. 174 – 175].

III. *Соціальний компонент проєктувальної компетентності* – здатність педагога до реалізації його функцій як цілеспрямованого індивіда, що має цілеспрямовану поведінку в межах цілеспрямованої (біхевіоральної) системи [1, с. 43]. Містить: соціальні знання (уміння), соціальні якості особистості. *Соціальні знання* – знання за такими аспектами: ціннісні суспільно значущі орієнтири в широкому соціумі та освіті; закономірності творчої співпраці й психологічної сумісності в процесі створення проєкту; стандарти й норми професійного спілкування; основи конфліктології; технології аутодіагностики професійно-творчого стану

особистості. *Соціальні якості особистості*: психосоціальні (здатність до саморегуляції та саморозвитку психічних процесів, станів, властивостей); соціально-психологічні (емпатійні та рефлексивні здібності, толерантність, великодушність, позитивний емоційний настрій, загальна оптимістична установка); власне соціальні (здатність до виконання широкого соціально-рольового репертуару, прагнення позитивного соціального іміджу, гуманістично орієнтоване соціальне мислення) [2, с. 362].

Отже, можна зробити висновок, що проєктувальна компетентність, по-перше, є суттєвою, соціально затребуваною ознакою педагога нового типу, по-друге, постає інтегрованим новоутворенням особистості, по-третє, є результатом цільової підготовки майбутнього педагога, по-четверте, слугує інтегративним показником якості процесу професійної підготовки майбутнього фахівця освіти.

Література:

1. **Акофф Р.,** Эмери О. О целеустремленных системах. М. : Советское радио, 1974. 272 с.
2. **Докучаєва В. В.** Теоретико-методологічні засади проєктування інноваційних педагогічних систем : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. Луганськ, 2007. 481 с.
3. **Докучаєва В. В.** Формирование конструктивного мышления будущего учителя начальных классов : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Докучаєва Виктория Викторовна. К., 1995. 278 с.
4. **Інноваційні моделі підготовки майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти** : колективна монографія // за заг. ред. Н.Гавриш, за наук. ред. В. Докучаєвої. Луганськ : Вид-во ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2013. 372 с.